

SARI HANAFI

Sembolik Liberalizme Karşı:

**Diyalojik
Sosyoloji İçin
Bir Savunma**

Çeviri: M. Murtaza Özeren

alBaraka
Yayınları

SARI HANAFI

Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde sosyoloji profesörü, Arap ve Ortadoğu Araştırmaları Merkezi direktörü ve İslami Çalışmalar Programı başkanıdır. 2018–2023 yılları arasında Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA) başkanlığını yürütmüştür.

Şam Üniversitesi'nde mühendislik ve sosyoloji öğrenimi gören Hanafi, yüksek lisansını Strasbourg Üniversitesi'nde, doktorasını ise Paris'teki École des Hautes Études en Sciences Sociales'de tamamladı. Akademik yaşamı boyunca Arap dünyasında bilgi üretimi, mültetçilik, bilim politikaları ve dinin toplumsal boyutları üzerine çalıştı. Çalışmalarında modernliğin evrensellik iddialarını sorgulayan Hanafi, “diyalojik sosyoloji” kavramıyla toplumsal ilişkilerde karşılıklı tanıma, empati ve çoklu anlam alanlarının önemini vurgular. Ona göre adalet, tek bir merkezin değil, konuşan birçok sesin birlikte var olabildiği bir dünyanın ürünüdür.

Sari Hanafi, akademik düşüncüyü pratik bir sorumluluk alanı olarak görür; modern dünyanın gürültüsünde insanın sesini yeniden duyurmayı amaçlayan bir sosyologtur.

M. MURTAZA ÖZEREN

İngilizce mütercim ve editör. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunudur. Çok sayıda kitabın çevirisini yapmıştır. Hâlihazırda bir yayınevi bünyesinde proje editörlüğü yapmaya devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
TEŞEKKÜR.....	17
GİRİŞ.....	19

I. KISIM LİBERALİZM VE AVATARLARI

BÖLÜM 1	
Klasik Liberalizmden Siyasi Liberalizme.....	45
BÖLÜM 2	
Sembolik Liberalizm.....	71
BÖLÜM 3	
Diyalojik Liberal Proje.....	97

II. KISIM SEMBOLİK LİBERALİZMDEN DİYALOJİK LİBERAL PROJEYE: BAZI TEMALAR

BÖLÜM 4	
Toplumsal Kutuplaşma ve Akademik Özgürlük.....	125
BÖLÜM 5	
Bir Din Olarak Sekülerizme Karşı	
Çok Kültürlü Sekülerizm.....	177
BÖLÜM 6	
Cinsiyet Çeşitliliğine Yaklaşım:	
Kucaklamanın Ötesinde Kutlamak.....	199

BÖLÜM 7

Aile Otoritesinin Çöküşü: İsveç'in Zorunlu

Çocuk Alma Vakası 233

KAYNAKÇA..... 279

DİZİN 313

*Bir rehber, bir yol gösterici, bir akıl hocası, bir dost
Michael Burawoy'a*

ÖNSÖZ

Yıl 2010'du. Sari Hanafi, beni Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde düzenlenen Orta Doğu'daki üniversiteler üzerine bir konferansa katılmam için Lübnan'a davet etmişti. Her zaman cömert bir ev sahibi olan Sari, beni ailesinin bir kısmının geldiği, Beyrut'un güneyindeki güzel, antik bir şehir olan Sur'u ziyaret etmeye götürdü. Bugün, İsrail bombardımanıyla harap olmuş durumda. Sur yolunda, Sari'nin cep telefonuna, İsrail boycotunu deldiği için Londra'daki Lübnanlı bir avukat tarafından kınandığına dair bir mesaj aldığını hatırlıyorum. Sari, Filistin'in İşgal Altındaki Toprakları'nda İsrail yönetiminin eleştirel bir değerlendirmesi olan *Kapsayıcı Dışlamanın Gücü* (2009) kitabının yazımında İsraili sosyologlarla iş birliği yapmıştı. Lübnan'daki Filistinlilerin durumunun ne kadar güvencesiz olduğunu bildiğimden, Sari'nin güvenliği için endişelendim. Ama Sari, hayatta kalmayı başaran biridir. Bu saldırıyı soğukkanlılıkla karşıladı ve kurumları boykot etmek ile bireyleri boykot etmek arasında ayırım yapacağı bir kamuoyu tartışması düzenlemekte ısrar etti. İsrail üniversiteleriyle çalışmak boycotu delmekti ama İsrail rejimini eleştiren bireysel İsraili sosyologlarla çalışmak, değildi.

Sari, başkalarının girmeye cesaret edemeyeceği işbirliklerine ve tartışmalara korkusuzca dalar. Bu olayda, ilk olarak ulusal

sınırların ötesinde İsraili sosyologlarla iş birliği yaptı ve ikinci olarak Filistin diasporası içinde böyle bir iş birliğinin siyasi uygunluğu hakkında sert bir tartışmaya girişti. Bu, bir diyalog hakkında bir diyalogdu. İnandıklarını savunma cesaretine sahipti ve bu süreçte işini riske atarak onları kamusal alanda açıkça savundu. Sonunda Beyrut Amerikan Üniversitesi, akademik özgürlük gerekçesiyle onu savundu ve olası herhangi bir yasal işleme karşı onu destekledi.

Bu hikâye, bu kitabın arkasındaki temel düşünceyi ve Hanafi'nin eleştirisinin nesnesini anlamaya yardımcı olur – takip etmedikleri ilkeleri beyan eden veya kendi deyimiyle “klasik olarak liberal ama politik olarak illiberal” olan sembolik liberaller. Onlar, kınadıkları eşitsizliklerin faydalanıcılarıdır; dikkatleri sınıf eşitsizliğinden başka yöne çekmek için kesişimsellik fikrini kullanırlar; çevresel adalet için açıkça uygulanamaz piyasa çözümlerini benimserler; sosyal adalet sorunlarını yerel ve küresel arenaları gözden kaçırarak ulusal arenaya hapsederler; etkisiz olduğu kanıtlanan soyut ve evrensel bir insan hakları kavramının önemini şişirirler; aşırı bir kimlik siyaseti odağı ile tekil bir iyi anlayışı arasında sıkışıp kalmışlardır.

Hanafi, sembolik liberallerin bu soyut suçlamasını, kitabın büyük bir bölümünü oluşturan dört vaka incelemesinde somut bir şekilde resmediyor: (1) Kendileri için akademik özgürlüğü tanıyan ama başkaları için tanımayanlar, örneğin akademik özgürlüğü İsrail Devletinin Gazze'deki soykırımına karşı barışçıl protestoyu kınamak için kullananlar; (2) Sekülerliği bir din olarak gören ancak Fransız okullarında dinî ifadelerle karşı çıkanlar; (3) Lgbt öğrenciler için adalet ile tek bir “iyi” anlayışı arasında ayırım yapmaksızın toplumsal cinsiyet akışkanlığının Batı okul müfredatına dâhil edilmesini dayatanlar; (4) İster ırksal önyargı temelinde ister aile üzerinde devlet otoritesi temelinde olsun, çocukları ailelerden alan İsveçli sosyal hizmet uzmanları. Bunlar, liberal sosyal adalet ilkelerinin belirli “ortak iyiler” ve iyi anlayışının çoğulluğu ile çatıştığı geniş kapsamlı ve karmaşık konulardır.

Örnekler, sosyal adalet kavramlarına (demokrasi, insan hakları, eşitlikçilik) lafta bağlılık gösteren devletlere kadar yukarıya ve ev içi işbölümünde eşitlik iddia ederken bunun toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğini gizleyen ailelere kadar aşağıya genişletilebilir. Kısacası, ilke ve pratiğin örtüştüğü çok az yaşam alanı vardır. Çağdaş toplum, sembolik liberalizmle doludur. Bu, çağımızın ideolojisidir – geç modernitenin patolojilerine yani otoriterliğin yükselişine, yaygın eşitsizliğe ve çevresel yıkıma bir yanıtıdır.

İlke ve pratik neden farklılaşıyor? Liberal ideallerin gerçekleşmesine izin vermeyen, Hanafi'nin tercih ettiği gibi (neoliberalizm ve duygusal kapitalizm) dışsal kısıtlamalar mıdır? Yoksa işin içinde daha uğursuz bir şey mi var yani ihlalini gizlemek ve meşrulaştırmak için tasarlanmış, ideallere yönelik yüzeysel bir bağlılık mı? Egemen sınıfların, tahakkümünü liberal ideallerin arkasına gizlemekte bir çıkarı var mı? Ve eğer öyleyse sembolik liberaller ilke ve pratik arasındaki boşluğun farkında değil mi? Örneğin İsrail Devleti, Doğu otoriterliği denizinde bir Batı demokrasisi olduğunu iddia ediyor ama aynı zamanda siyasi muhalefeti cezalandırıyor ve Gazze'yi enkaza çeviriyor. Devlet gücünün faileri bu ikisini nasıl uzlaştırıyor ve idealler ile gerçeklik arasındaki uçurumu, özellikle ayırım bariz hâle geldiğinde, nasıl kapatıyor? Ve ezilenler açısından, demokratik iddialar ile despotik araçlar arasındaki bu bariz boşluğa tepki nedir? İfade edilen idealleri sembolik liberallere karşı çevirerek vaatlerini yerine getirmelerini talep etmek mi, yoksa alternatif ilkelerle değiştirip sosyal adaleti bir aldatmaca olarak terk etmek mi? Yoksa çaresizlik içinde omuz silmek mi?

Her sınıf toplumunun, tahakkümü ve sömürüyü gizemli-
leştiren veya meşrulaştıran liberal bir ideolojisi yok mudur? Belki de ideoloji ve gerçeklik arasındaki en şeffaf boşluk, sosyalist ideallerin toplumun her alanında mevcut olduğu iddia edildiği Sovyet toplumlarında bulunabilirdi. Devlet sosyalizmi altında parti-devleti, işçi sınıfının evrensel çıkarları adına bir eşitlik ve verimlilik ideolojisini herkese zorla kabul ettirdi. Ancak işçi sınıfı,